

Uredništvo i uprava
ZAGREB, MASARYKOVA 28a
Telefon 67-80

Uredništvo in uprava
za Slovenijo in slovenski del
Julijske Krajine
LJUBLJANA, Erjavčeva 4a

ISTRU

»ASČE ZABUDU TEBE ISTRUJE,
ZABVENA BUDI DESNICA MOJA!«

Anton Kalac

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSkih EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

NAŠA EMIGRACIJA I POLITIKA JUGOSLAVIJE

Beograd, 24. maja 1939. — Naša emigrantska organizacija ne smatra svojim zadaćom da se bavi rješavanjem općih političkih problema. Mi imamo jedan problem čijem rješenju mi posvećujemo svoje misli i svoje snage, — problem naše manjine u Julijskoj Krajini, to jest briga za sudbinu i budućnost naše braće, čiji smo sinovi i mi emigranti, okupljeni oko naših emigrantskih društava i povezani u našem Savezu. Mi smatramo taj problem opće narodnim problemom koji mora biti svet svakom Hrvat, Slovencu i Srbu bez razlike. Kao takav ovaj problem mora biti iznad dnevnih spornih pitanja, dakle i iznad svih političkih stranaka. Naš Savez se u svome radu uvijek rukovodio ovim principom.

Time naravno nije rečeno, da smo mi emigranti ravnodušni prema političkim događajima, bilo u Jugoslaviji, bilo u svijetu uopće. Ne samo da nismo i ne možemo biti ravnodušni, nego mi smo svjesni, da rješenje našeg problema, sudbine i budućnosti naše braće u Julijskoj Krajini, zavisi u glavnome od toga kako će se razvijati prilike u svijetu, a prvenstveno u Jugoslaviji. Zato naša organizacija, koja želi da se posveti samo i isključivo našem specifičnom problemu, pa se zato uzdržava od svakog ma kakvog političkog zbivanja u ovoj zemlji, ipak sa najvećim interesom prati sve političke događaje, jer je naš interes da se ti događaji razvijaju u smislu, kako bi se naš problem što više približio pravom i sretnom rješenju.

Vjerni ovim principima, mi smo na raznim kongresima naše emigracije zauzeli analogan stav i u praksi smo ga uvijek primjenjivali. Nismo se kao organizacija — i to važi toliko za pojedina emigrantska društva koliko za Savez — nikada miješali u razmatranja unutrašnjih političkih razmirica i sporova. Podržavali smo veze sa svima političkim organizacijama bez razlike, jer smo s matrali i smatramo, da one nose odgovornost za sudbinu Jugoslavije i svih njezinih problema. Zato se nismo nikada obraćali samo n. pr. onima koji su se nalazili na vlasti, nego, kako rečeno, svima bez razlike. Nijedna od njih se po našem mišljenju ne može odreći odgovornosti prema našem problemu baš zbog toga što je on opće narodni.

Tako isto smo podržavali veze i sa svima ostalim ustanovama i organizacijama nacionalnog karaktera obavještavajući ih o našem radu, o našim ciljevima i uspjesima, odnosno neuspjesima.

Što se tiče pojedinaca među nama, naravno, mi niti smo mogli, niti smo htjeli da sprečavamo prava koja pojedincu daje zakon i ustav Jugoslavije, a po kojemu pojedinac može slobodno da se opredijeli i radi kako smatra da mu njegovo uvjerenje i njegovi interesi nalazu. Pojedinac može prema tome slobodno da nastupa u javnome životu, a da tim ne obavezuje organizaciju kojoj pripada. No čim zastupa organizaciju mora da se pridržava discipline u okviru principa, koje je naša organizacija sebi postavila kao osnovu za svoj rad. Jedino tako je i moguće da se naša organizacija održi i da uspješno radi. Stvorena sa jednim specijalnim zadatkom, kojemu treba da služi velika masa emigranata svih društvenih staleža, raznih mišljenja i uvjerenja, raznih interesa itd., naša emigrantska organizacija je moguća i može da se održi samo tako ako ostavlja svakom pojedincu slobodu rada, u koliko on ne nastupa kao emigrant i u okviru svoje emigrantske organizacije, a da sa druge strane isključuje iz svojih redova svako miješanje organizacija kao takovih u unutrašnje-političke probleme, jer, kako rečeno, i mi sami imamo različita gledanja na te probleme, a i tražimo od svih političkih grupacija bez razlike, da naš problem smatraju svojim problemom.

I taj naš stav i važnost našega problema pokazuju nam od kolike važnosti je što veća konsolidacija unutrašnjih prilika u Jugoslaviji. Što konsolidovanije unutrašnje prilike omogućile bi nam što efikasniji rad i osiguravale bi nam što sigurniji uspjeh. Zato smo uvijek bili mišljenja i željeli smo, da bi ovaj naš problem, problem Julijske Krajine, poslužio pojedinim političkim formacijama u zemlji, koje inače razdvajaju razni pogledi i interesi, kao dozirna tačka, kao tačka zajedničkih interesa i prema tome bar na ovom terenu ih približio, i omogućio im saradnju.

Pod ovom prizivom vjerovat će nam se, ako ustvrdimo, da je baš i u našim krugovima sa osobitim zadovoljstvom primljena vijest o tome, da se ima konačno

»Društvo naroda« u Bugarskoj

Jedanaest narodnosti živi u miru i složno u bugarskom selu Carev Brod kod Šumena

Specijalno za „Istru“ napisao Andrej Spilkov

Ovih dana je kroz svu evropsku štampu prošla vijest o streljanju 23 bugarska seljaka u Dobrudži u Rumuniji. U Bugarskoj je nastalo na to veliko uzbuđenje, koje se, usprkos vladinih mjera, pretvorilo u masovne demonstracije.

Pitanje Dobrudže i pitanje bugarske narodne manjine u Rumuniji, uz bugarski izlaz na Egejsko more, tvori danas najveći kamen spoticanja u konačnom sredjenju odnosa između balkanskih država, kao i u pristupanju Bugarske Balkanskom sporazumu.

Da se vidi kako se i pitanje manjina može praktički riješiti pravedno i u miru, donosimo prikaz jednog bugarskog novinara o složnom životu jedanaest narodnih skupina u bugarskom selu Carev Brod. G. Andrej Splitkov napisao je ovaj članak specijalno za naš list.

Oni koji su poslije Svjetskog rata stvarali Društvo naroda u Ženevi, pogriješili su što se nisu učili na primjeru koji pruža napredno bugarsko selo Carev Brod u blizini Šumena. Primjer Carevog broda je neobičan i interesantan: U njemu živi 11 nacija. Ono je jedno od najstarijih sela u Bugarskoj i nalazi se u jednoj pitomoj i blagoljubivoj kotlini u sjeveroistočnom dijelu zemlje i 11 kilometara udaljeno od Šumena. Prema iskopinama koje su nadjene u velikom broju mogila kod sela, ustanovljeno je da je selo staro 860 godina, odnosno da je osnovano u XI vijeku. Carev Brod ima preko 3800 stanovnika različitih narodnosti. Tako je Carev Brod jedino mjesto na svijetu u kome stanuju pretstavici 11 naroda. U selu žive: Bugari, i Njemci, Tatari, Rusi, Česi, Mađžari, Arbanasi, Jermeni, Poljaci, Holandjani i Rumunji. Prema statističkim podacima ove narodnosti su brojno ovako predstavljene: Bugari 1.100, Njemci 300, Tatari 548, Turci 204, Rusi 200, Česi 220, Mađžari 198, Arbanasi 120, Jermeni 200, Poljaci 300, Holandjani 98 i Rumunji 240.

TATARI SU OSNOVALI CAREV BROAD

Tatari su prvi koji su položili temelje ovom jedinstvenom naselju, mjestu gdje sada živi 11 naroda. U godini 1854, u doba Krimskog rata, jedna veća grupa Tatara došla je u Carev Brod da se nastani pored već starosjedioca Tatara. U to vrijeme tatarska grupa u Carevom Brodu bila najbrojnija. Oko 1889 god. zabilježeno je useljenje Nijemaca iz banatskih i besarabijskih oblasti. Preci ovih Nijemaca doselili su se u Banat i Besarabiju oko 1748 i 1758 godine iz oblasti oko Rajne i Schwarzwalda po želji Marije Terezije. Kako su potomci banatskih i besarabskih iseljenika oko 1889 doznali da se u Carevom Brodu dijeli besplatno zemlja, to su krenuli, njih 70 porodica na čelu sa svećenikom Krinksom u Bugarsku. Oni su se nastanili u selu. Od toga vremena nastaje seoba naroda u selu Carev Brod.

KAKO ŽIVI JEDANAEST NARODNOSTI U CAREVOM BRODU

Interesantan je život jedanaest narodnosti u selu. Svi ovi narodi čine istinsko društvo naroda, što se baš ne može da kaže za ženevsku instituciju. Uvijek su oni gotovi da priteknu jedan drugom u pomoć, da na najbrži način riješe najteže probleme, koji se tiču ciljeva sela ili nekog od naroda koji živi

riješiti hrvatsko pitanje, koje je dosad tako sprečavalo unutrašnju konsolidaciju naše države. Jer za nas nema sumnje da i naš problem u mnogome zavisi od razvijanja unutrašnjih prilika u zemlji, prema tome i od razvoja hrvatskog pitanja. Nemamo ni legitimacije ni mogućnosti da ma kako utičemo na taj razvoj. U redovima naše emigracije ima i Hrvata i Slovenaca, pa i mali broj Srba. No mi svi bez razlike želimo, da do sporazuma dodje, i to što prije i do što boljeg, iskrenijeg, intimnijeg da, potpunog sporazuma, koji će zadovoljiti na jednoj pravednoj osnovi sve opravdane zahtjeve i zdrave ambicije i Hrvata i Srba i Slovenaca. Vjerujemo da je to moguće samo ako ima istinske dobre volje na svim stranama. Pa ako je to moguće, onda je to danas s obzirom na prilike, koje vladaju u svijetu, i osobito s obzirom na nesigurnu sutrašnjicu, kategorički imperativ za sve mjerodavne, da tome radu pristupe bez odlaganja i da ga okončaju, te da time stvore solidnu bazu unutrašnje konsolidacije, koja je danas Jugoslaviji neophodno potrebna.

Sve političke formacije Jugoslavije su se u posljednje vrijeme izjasnile u tom smislu, da smatraju rješenje hrvatskog pi-

tanja nacionalnom i državnom potrebom. I ostali krugovi i široke mase cijele Jugoslavije dijele to mišljenje. Ali možda ni jedna organizacija ne osjeća tu potrebu tako živo i tako hitno kao što je to naša emigrantska organizacija. Razlog tome smo već naveli u početku i on je svakome koji prati naš rad i koji shvaća u čemu je naš pravi cilj, dovoljno jasan, da ga ne treba opširno razlagati.

S tog razloga i naša emigrantska organizacija smatra, da kao organizacija sveopća, čiji cilj mora biti svet svakom Hrvat, svakom Slovencu i svakom Srbu, kao organizacija, koja stoji izvan i iznad svih političkih previranja i formacija u Jugoslaviji, ima više opravdanja nego ma koja druga organizacija u ovoj zemlji, da svima, kojih se to tiče, uputi jedan topao i iskren apel, da odmah i bez odlaganja pristupe rješenju hrvatskog kao najprečeg i najvažnijeg državnog pitanja, od čijeg pravilnog i hitnog rješenja zavisi unutrašnja konsolidacija, i prema tome s obzirom na teška vremena koja preživljujemo, i sudbina, a možda i sama egzistencija i budućnost Jugoslavije, u svakom slučaju pak i sudbina naše braće koja žive izvan granica ove države.

Selo Carev Brod predstavlja zanimljivost druge vrste. Ulice imaju trotoare obrubljene i drvoredom. Kuće sve po jednom planu zidane: jednokatne su i imaju moderne prozore sa zavjesama i čijeli izgled sela, daje sliku nekog manjeg evropskog gradića.

Carev Brod ima nižu gimnaziju koju posjećuju djeca svih naroda. Osim toga, selo ima tri osnovne škole: njemačku, bugarsku i tursku. U centru sela nalazi se samostan u kome se nalazi izvanredno uređen poljoprivredni institut koji daje najviše obrazovanje djeci svih naroda, i udomičuje djevojke koje žele da ostanu u manastiru do svoje 16 godine. Upravu samostana »Isusovo srce« vode njemačke opatice.

Svi narodi u Carevom Brodu bave se zemljoradnjom i gajenjem šećerne repe. U selu se nalazi jedina selekciona stanica za proizvodnju sjemena šećerne repe na Balkanu. U njoj se pravi godišnje preko 100.000 pokusa sa ovim sjemenom u pogledu njegove otpornosti i aklimatiziranja. U blizini sela nalazi se Zavod sa gajenje plemenitih vrsta konja i ostalih domaćih životinja, nazvan »Kabijuk« što ga je osnovao Mitad paša 1864 godine.

Knez Aleksandar Batemberg koji je imao čudnu pasiju prema konjima, uređio je u sredini »Kabijuka« svoju rezidenciju, u kojoj je potpisao čuveni pakt o ujedinjenju Sjeverne i Južne Bugarske, 6 novembra 1895 godine.

Zanimljivo je selo Carev Brod. Ono je dalo najbolji primjer svima kako mogu narodi živjeti u miru, slozi i međusobnoj ljubavi i kako bi liberalno trebalo postupati s drugorodnim manjinama u svima evropskim državama.

Letos 19. maja sta, kakor so poročali listi, naš zunanji minister Cincar-Marković in italijanski poslanik v Beogradu podpisala sporazum glede izvršitve agrarne reforme v Dalmaciji. S tem se je, pravi italijanski tisk, uredil star problem italijanske posesti v Italiji. Da bodo tudi naši čitatelji vedeli, za kaj gre, hočemo navesti najprej nekaj statističnih podatkov.

Leta 1921 je bilo v Dalmaciji še okoli 600 italijanskih posetnika, od teh 55, ki so imeli od 50 do 150 ha zemlje. Vkupno so ti imeli 11.000 ha obdelane in 12.000 ha neobdelane zemlje v svojih rokah. Sami so neposredno obdelovali le okoli 2000 ha zemlje, ostalo pa so oddajali najemnikom (kolonom). Posest italijanskih optantov je bila, kakor znano, zaščiten pred agrarno reformo in morda prav ta določba je bila za marsikaterega posestnika odločilna, da je optiral za italijansko državljanstvo. Toda tudi te ugodnosti niso mogle preprečiti naravnega razvoja. Do leta 1931 so ti italijanski posestniki kljub temu, da se ni vršil noben pritisk nanje n ni na podlagi nettunskih dogovorov za italijanske državljanje v Dalmaciji niti veljala omejitev lastninske pravice v obmejnem pasu 50 km, prodali 14.000 ha zemlje, in sicer predvsem v okolici Splita in Šibenika ter na Korčuli. Delno nereseno je bilo vse vprašanje kolonata. Tudi to vprašanje je bilo že omenjeno v aneksu k nettunskemu dogovoru, ki govori o začasnem sporazumu glede razlastitve v Dalmaciji.

Nettunski dogovor pa je, kakor znano, prav zaradi svojih gospodarskih določb naletel na velik odpor in je bil šele v avgustu 1928, ko je bil dr. Korosec ministrski predsednik, ratificiran.

Sedaj se je uredila zadnja točka tega dogovora, namreč problem agrarne reforme z ozirom na italijanske optante.

O AGRARNI REFORMI V DALMACIJI

Letos 19. maja sta, kakor so poročali listi, naš zunanji minister Cincar-Marković in italijanski poslanik v Beogradu podpisala sporazum glede izvršitve agrarne reforme v Dalmaciji. S tem se je, pravi italijanski tisk, uredil star problem italijanske posesti v Italiji. Da bodo tudi naši čitatelji vedeli, za kaj gre, hočemo navesti najprej nekaj statističnih podatkov.

Leta 1921 je bilo v Dalmaciji še okoli 600 italijanskih posetnika, od teh 55, ki so imeli od 50 do 150 ha zemlje. Vkupno so ti imeli 11.000 ha obdelane in 12.000 ha neobdelane zemlje v svojih rokah. Sami so neposredno obdelovali le okoli 2000 ha zemlje, ostalo pa so oddajali najemnikom (kolonom). Posest italijanskih optantov je bila, kakor znano, zaščiten pred agrarno reformo in morda prav ta določba je bila za marsikaterega posestnika odločilna, da je optiral za italijansko državljanstvo. Toda tudi te ugodnosti niso mogle preprečiti naravnega razvoja. Do leta 1931 so ti italijanski posestniki kljub temu, da se ni vršil noben pritisk nanje n ni na podlagi nettunskih dogovorov za italijanske državljanje v Dalmaciji niti veljala omejitev lastninske pravice v obmejnem pasu 50 km, prodali 14.000 ha zemlje, in sicer predvsem v okolici Splita in Šibenika ter na Korčuli. Delno nereseno je bilo vse vprašanje kolonata. Tudi to vprašanje je bilo že omenjeno v aneksu k nettunskemu dogovoru, ki govori o začasnem sporazumu glede razlastitve v Dalmaciji.

Nettunski dogovor pa je, kakor znano, prav zaradi svojih gospodarskih določb naletel na velik odpor in je bil šele v avgustu 1928, ko je bil dr. Korosec ministrski predsednik, ratificiran.

Sedaj se je uredila zadnja točka tega dogovora, namreč problem agrarne reforme z ozirom na italijanske optante.

MALE VIJESTI

— U Berlinu je potpisan talijansko-njemački vojni savez. Naročita talijansko-njemačka komisija u Berlinu, u vezi s potpisanim njemačko-talijanskim vojnim savezom, izrađuje još tri dopunska sporazuma: o obrazovanju zajedničke vrhovne komande, o privrednoj saradnji i o podjeli uticajnih zona u Evropi i Africi. Prilikom potpisa vojnog saveza izmijenjeni su telegrami čestitanja između kancelara Hitlera i talijanskog Kralja, te između kancelara Hitlera i Mussolinija. Japanska vlada uputila je također telegram čestitanja vladi Reicha povodom zaključenja pakta o savezničkom prijateljstvu između Njemačke i Italije.

— Izvoz žive iz Italije (Idrije) opada. U toku prvog kvartala ove godine izvezeno je iz Italije 2769 kvintala žive u vrijednosti od 10.025.000 lira prema 5131 kvintal u vrijednosti od 17.732.000 lira u prvom kvartalu 1938. Prema tome je zabilježeno veliko padanje izvoza.

— Riječka »Vedeta d'Italia« bavi se u subotnjem broju člancima koje je u pariškom »Excelsioru« objavio Jean Pierre Daix o lukama Rijeke i Sušaka. Riječki list odbija tvrdnje o poziciji Rijeke i Sušaka koje su u tim člancima iznesene i pretpostavlja, da su one iznesene s tendencijom da se unese nesklad u talijansko-jugoslovenske odnose.

— Pola milijarde lira robnog kredita ponudilo je Udruženje talijanskih industrijalaca Jugoslaviji. Rok plaćanja je pet godina, kamata dosta povoljna. A i Njemačka, da bi paralizirala ponude Francuske, Belgije i Engleske, ponudila je robni kredit u visini od 200 mil. maraka.

— Teritorij protektorata Češke i Moravske mjeri 49.362 kvadratna kilometra. Ima 6,8 milijuna stanovnika.

— »Daily Telegraph« javlja iz Carigrada, da je Turska vlada, nakon zaključenja britansko-turskog pakta, odbila potpisati jednu narudžbu iz Njemačke u visini od 2,5 milijuna funti.

— Papa Pijo XII odredio je, da se ove godine, 21. maja, svetkuje 950 godišnjica dana kad je pokršten ruski veliki knez Vladimir. Tog dana po prvi put u crkvi sv. Petra bila je održana glagoljska misa.

ŠIRITE „ISTRU“!

„Preglejte nas, preštejte nas . . .“

Ponovno smo konstatirali in gotovo ni resničnega prijatelja naše Julijske Krajine, ki bi ne bil prepričan, da je organizacija jugosl. emigrantov iz Julijske Krajine v Jugoslaviji največje važnosti. Zato ne bomo tu razlagali potreb in kazati nalog emigracije, pač pa imamo namen dotakniti se vprašanja ali smo dovolj številni in dovolj sposobni za vršenje naloge, ki jo je nam naložila zgodovina in ali bomo lahko tudi v bodočnosti, če že ne bolj, pa vsaj tako aktivni. Ne vemo kdaj bo naše delo v sedanjih obliki postalo nepotrebno, zato mu moramo postaviti temelje, ki naj ga nosijo čez sto let. Saj močni temelji lahko nosijo starbo stoletja in tudi eno leto!

Temelj vsakemu gibanju je mladina, ognjevit in zdrava mladina, ki ve kaj hoče. Kako je s to zadevo pri nas? Mi imamo sicer nekaj mladinskih sekcij in društev, ki se jim daje mladinski značaj, a število naših omladincev se je pričelo krčiti in se bo, če ostane položaj tak kot je, gotovo krčilo čedalje bolj. Vzroka sta predvsem dva:

- 1) Dotoka naše mladine iz Julijske Krajine ni, ker so se prilike tam izpremenile.
  - 2) Otroci emigrantov iz Julijske Krajine, ki so prišli v Jugoslavijo zelo mladi ali pa so bili celo tu rojeni in vzgojeni, se v premnogih slučajih ne čutijo emigranti.
- O prvi točki raje ne govorimo. Druga pa tudi ne potrebuje nobenih posebnih dokazov, saj niso redki slučajji, ko v razgovoru sosesednik — včasih celo z rahlo zadrego — prizna, da »sta bila tudi njegov oče in njegova mati s Primorskega«. Sam se ne čuti sina Julijske Krajine. Niso pa redki slučajji da tak »sin primorskih staršev« sploh noko izdati svojega porekla, da se ne bi tako izpostavil puščicam, ki ponekod lete na emigrante.

Celo emigranti, ki so v zrelih letih zapustili domače ognjišče, so se tekom let več ali manj odtujili domu, istočasno pa se seveda izpreminja tudi miselnost naših rojakov v Julijski Krajini. Živimo pač v stoletju brzine; v pogledu brzine, s katero nastajajo izpremembe v totalitarnih državah, pa ni najti tekmeča. Če že med odraslimi nastajajo razlike, kako globok prepad bo šele zidal med sinovi emigrantov vzgojenimi v Jugoslaviji in njihovimi sovrstniki v Julijski Krajini! Otroci emigrantov ne bodo poznali niti narečja naših ljudi doma, kaj šele šege, način življenja in — miselnost.

Tu se nam postavlja važna naloga: vzgajati moramo in pravilno usmerjati otroke emigrantov, da bodo nekoč ne samo hoteli, ampak tudi mogli služiti Julijski Krajini.

Nadaljeval bom v prihodnji številki, ker vem, da ima urednik premalo prostora. Vse vas pa, ki vam je usoda Julijske Krajine resnično pri srcu, vabim, da začnete takoj ustvarjati svoj načrt za delo v bližnji bodočnosti.

I. V. MARIBOR.

KRUH BODO ZBOLJŠALI

Kakor smo v našem listu poročali, imajo v Italiji kruh, ki je narejen iz določene količine pšenične moke, kateri pa mora biti dodana določena količina raznih drugih mok, da bi se s tem zmanjšala potrošnja pšenice, ki jo je treba precej uvažati. Tako je bilo dodano navadnemu kruhu tudi precej koruzne moke, kar pa je sedaj povzročilo pomanjkanje koruze za živino in pa pomanjkanje koruzne moke za polento. Zaradi tega je sedaj ministrstvo za korporacije sklenilo oz. prepovedalo dodatke koruzne moke il bo odslej kruh samo iz pšenične moke. Listi povdarjajo, da se cena kruhu ne bo povišala.

Brezpešno iskanje premoga

Vreme, maja 1939. (b.) — Pred leti je naš list poročal o obnovitvenih delih in napravah v opuščnem premogovniku med Gornjimi in Spodnjimi Vremami. Takrat so vse naprave demontirali in odpeljali v bližino Rodika, kjer so s kopanjem upali najti ležišče premoga. Pa tudi tu delo ni inelo uspeha, zato so vse rudarske naprave odpeljali v Labin.

Kljub neuspehom pa s proučavanjem terena nadaljujejo. Že pred časom so v neposredni bližini ceste med Gor. in Spod. Vremami sondirali teren. O uspehu tega dela nam ni znano. S proučevanjem terena v bližnji in daljni okolici Vrem baje še vedno nadaljujejo, tako tudi v Košanski občini, kjer so bližje vasi Neverke in drugod vrtali globoko v zemljo. Bržkone tudi u brez posebnega uspeha, kajti o kakšnem večjem izkopavanju ni sledu. Zemeljske plasti v naši okolici menda res vsebujejo premog toga pravijo, da je mlajše formacije in ni uporabljiv za direktno iskriščanje, odnosno uporabo. Sklepamo, da so merodajni činitelji opustili vsako upanje, da bi izsledili ležišča z uporabljivim premogom

SMRTNA KOSA

Vodice, maja 1939. — U Trstu je umrla Marija Miljevič, rodom iz našeg sela. Njezin muž je bio pozvan u vojsku i poslan u Afriku, pa je ona vodila malu trgovinu drva i ugljena. U brizi za obitelj od troje djece, i u neizvesnosti o sudbini muža, dala se na rad, ali je klonula i ostavila troje male djece, dok o mužu nemala još glasa.

DENARNI ZAVOD ZA ODKUP POSESTI

Istituto di credito fondiario delle Venezie v Veroni

Ta zavod je predobro znan našim kmetom v vsej Julijski Krajini in tudi naš list je o njem ponovno že pisal. Znan je med našim ljudstvom pod Italijo po prijaznosti in uljudnosti, s katero je v prvih povojnih letih skoro vsiljeval našemu kmetu posojila za zboljšanje gospodarstva. Pogoji so bili razmeroma lahki in naši kmetje so v prvem času, dokler ni nastopila kriza, redno plačevali obresti in amortizacijske obroke. Čim pa je nastopila gospodarska kriza, je ta zavod pokazal svoje pravo lice. Iskazalo se je, da je zavod popolnoma v službi akcije, ki gre za tem, da spravi posestva naših kmetov na dražbo, tako da jih kupi zato določeni zavod ali denarni mogotci.

Nepregledno je število slovenskih in hrvatskih posestev, ki je po zaslugi tega zavoda prešlo v tujo posest. Zato bo gotovo čitatelje zanimalo, da se nekoliko podrobneje seznanijo s tem zavodom.

Istituto di credito fondiario delle Venezie je dobil značaj juridične ustanove z odlokom — zakonom od 30. novembra 1919, št. 2443. Nastal je iz neke zadrage (conorzio) med beneškimi hranilnicami (Casse di risparmio) in Istituto federale delle Casse di risparmio delle Venezie. Istituto di credito fondiario ima poseben oddelek za zboljševalni kmetijski kredit.

V smislu novih predpisov za kredit je zavod predelal svoja pravila. Ta so bila odobrena z dekretom od 9. septembra 1937, toda pravila sama niso bila tedaj objavljena.

Koncem junija je bilo poverjeno vodstvo zavoda imenovanemu komisarju. Ta je sedaj ponovno predelal pravila, ki jih je objavil uradni list »Gazzetta Ufficiale od 4. maja t. l.

Iz teh povzamemo, da je zavod ustanovljen za dobo petdesetih let, začeniš s 16. marcem 1920.

Zavod ima namen podeljevati posojila na nepremičnine in kmetijska posojila za gospodarsko izboljšanje. Zavod vrši to nalogo po vsej državi, v prvi

vrsti pa na ozemlju hranilnic, ki so v njem soudeležene.

Prvotni garancijski fond je bil ob ustanovitvi določen na 10 milijonov. Ta sklad je do konca 1938 narastel na preko 90 milijonov.

Za kmetijski kredit se je po kr. dekretu iz leta 1925 določil poseben sklad 5 milijonov, ki je do konca preteklega leta narastel na preko 16 milijonov.

Zavod sme izdajati obveznice do petnajstkrate vrednosti omenjenih skladov. Ne sme pa znižati samih skladov, vsaj za dobo desetih let ne, odkar so stopila nova pravila v veljavo. Po tem roku bo smel dovoliti tudi znižanje deležev posameznih sodelujočih zavodov, toda samo v primeru, da garancijska sklada nista manjša od desetine krožujočih obveznic.

Od letnega dobička se odkaže ena desetina rezervnemu skladu, od ostalega se nakažejo sodelujočim zavodom sorazmerno vplačanim deležem primernih zneski, ki pa ne smejo prekašati 5% vplačanih deležev. Morebitni preostanek čistega dobička se uporabi za rezervni sklad.

Upravni odbor sestoji iz 13 članov, ki jih imenuje načelnik vlade kot predsednik ministrskega odbora za zaščito štednje in za kreditno poslovanje. Sedem članov, med njimi predsednika in podpredsednika, imenuje po svoji volji izmed oseb, ki ne zavzemajo nobene funkcije v sodelujočih zavodih, ostalih šest pa iznad 36 oseb, ki jih predlagajo omenjeni zavodi, in sicer vsak zavod po tri.

Nadzorni odbor sestoji iz petih članov, od katerih imenuje inspektor za štednjo in kredit izmed oseb, ki niso v zvezi s sodelujočimi zavodi, ostale tri pa izmed oseb, ki jih predlaga Zveza hranilnic za Benečije.

Sodelujoče hranilnice delujejo vsaka v svojem območju kot pokrajinsko ravnateljstvo zavoda.

Ni nam znano, ali so v smislu novih pravil bili že imenovani člani upravnega in nadzornega odbora. P. P.

PRIRASTEK PREBIVALSTVA V JULIJSKI KRAJINI

po službenih italijanskih podatkih

Obsežni in v gotovih pogledih skrajno ostri demografski ukrepi fašistične Italije so imeli uspeh, ki smo ga predvidevali. Prvo leto po izdaji teh ukrepov (1937) je močno naraslo število porok, leto nato (1938) se je nekoliko zvišalo število rojstev, letos pa je zopet vse po starem. Le število porok je nekoliko večje kakor lani, kar pa je povsem umljivo, ker hitijo vsi vpoklicanci s poroko, da zagotovijo tako svoji življenjski družici vsaj skromno podporo. Takih vpoklicancev pa ni malo, zato je tak ponoven skok porok umljiv.

Na raspolago imamo podatke samo za prvo letošnje četrtletje, toda žeti so dokaj poučni, ako jih primerjamo z ustrežajočimi podatki lanskega leta.

Letos je bilo v vsej Italiji v prvih treh mesecih (januar—marec) 64.966 porok, lani

ob istem času 60.437, letos jih je bilo v odtisočkih 5.9 lani 5.5.

Letos sta bila v prvih treh mesecih 274.402 ali 24,9% živorojenih, lani pa 281.641 ali 25,8%, letos torej 7.239 manj kakor lani.

Nasprotno pa je letos umrlo več ljudi kakor lani, letos namreč 177.731, lani pa 177.699. V odtisočkih pa izgleda stvar drugačna. Ker je razlika v številu umrlih razmeroma majhna, razlika v številu celotnega prebivalstva pa sorazmerno večja, je letos umrlo samo 16,1, lani 16,3%.

Prirodni prirastek je znašal letos 96.671 ali 8,8%, lani pa 103.942 ali 9,5%, letos torej za 7.271 manj kakor lani.

Za Julijsko Krajino in Zadar naj sledi nekoliko podrobnejši pregled.

PRIRODNI PRIRASTEK V PRVEM ČETRTLETJU 1939 IN 1938

	poroke		rojstva		umrli		prirodni prir.	
	1939	1938	1939	1938	1939	1938	1939	1938
Goriška pokr.	332	318	1.084	1.039	838	916	246	123
Puljska pokraj.	563	446	1.833	1.889	1.284	1.314	549	575
Reška pokraj.	173	213	599	633	460	443	139	190
Tržaška pokr.	565	567	1.541	1.589	1.627	1.530	86	59
Zadrška pokrajina	22	33	238	213	125	106	113	107
vkupno	1.655	1.577	5.295	5.363	4.334	4.309	961	1.054

PRIRASTEK PO PRISELJEVANJU V PRVEM ČETRTLETJU 1939 IN 1938

	priseljenci		izseljenci		razlika		celot. prir. prebiv.	
	1939	1938	1939	1938	1939	1938	1939	1938
Goriška pokrajina	1.860	2.079	1.960	2.107	100	28	46	95
Puljska pokrajina	2.814	2.822	2.791	2.900	23	78	572	497
Reška pokrajina	1.112	1.425	1.416	1.194	304	331	165	521
Tržaška pokrajina	4.138	4.645	3.163	2.822	975	1.823	789	1.882
Zadrška pokrajina	240	270	190	214	50	56	163	163
vkupno	10.164	11.241	9.520	9.237	644	2.004	1.605	3.058

Prirodni prirastek je razen v Goriški in v Zadrški pokrajini nazadoval, v Tržaški je postal zopet negativen. Tudi prirastek po priseljevanju je na splošno nazadoval, najbolj pa v Reški pokrajini, kjer je zaradi tega celotno celo zmanjšek prebivalstva. Tudi Tržaška pokrajina se mora zahvaliti samo jačjemu pritoku od zunaj v marcu, da ne izkazuje zmanjška kakor Reška pokrajina.

Značilna je razlika v prirastku prebivalstva v glavnih mestih in na deželi. Žal imam na raspolago zadevne podatke samo

za prva dva meseca. Medtem ko izkazujejo glavna mesta (Gorica, Pulj, Reka, Trst in Zader) 160 duš prirodnega zmanjška in prebitek 452 priseljencev nad izseljenci, vkupno torej prirastek 292 duš, je pojav na deželi ravno obraten: prirodni prirastek znaša 358, izseljenci pa prevladujejo nad priseljenci za 250 duš, tako da znaša celotni prirastek 268.

Podatki za štiri mesta, ki imajo nad 50.000 prebivalcev, so razvidni iz sledečih dveh razvidnic.

PRIRODNI PRIRASTEK V PRVEM ČETRTLETJU 1939 IN 1938

	poroke		rojstva		umrli		prirod. prirastek	
	1939	1938	1939	1938	1939	1938	1939	1938
Gorica	88	81	271	248	251	276	20	28
Pula	73	53	238	243	238	247	—	4
Reka	82	97	312	319	233	247	79	72
Trst	442	438	1.019	993	1.197	1.099	178	106

PRIRASTEK PO PRISELJEVANJU V PRVEM ČETRTLETJU 1939 IN 1938

	priseljenci		izseljenci		razlika		celot. prirastek	
	1939	1938	1939	1938	1939	1938	1939	1938
Gorica	661	801	519	578	142	223	162	195
Pula	753	734	633	578	120	55	120	51
Reka	593	771	829	554	236	217	157	289
Trst	2.770	2.926	1.846	1.438	924	408	746	302

P. P.

DROBIŽ

— Ajdovščina. — Preteklega tedna je utonil 3-letni otrok Tonček Čermelj, katerega so starši dva dni zaman iskali.

— Bovec. — Zaradi velikega dežja je nastal usad pri delih na novi cesti pri Bovecu. Usad je pokopal 47-letnega delavca Petra Trebšeta iz Srpenice. Delavci so ga takoj odkopali, toda zaradi težkih poškodb na glavi je Trebše kmalu izdihnil.

— Cleveland. — V Clevelandu so imeli nedavno šod v prid akcije za osvoboditev Rudolfa Opere iz Euclida, ki je prišel v pest Francovi fašistični Španiji in bil obsojen na 20 let ječe.

— Cleveland. — Zadnje dni je umrl Frank Krašovec, eden od prvih naseljencev v clevelandski naselbini, rojen v Jevšah pri St. Petru na Krasu. Tu je živel 47 let in zapušča sina poleg nekaterih drugih sorodnikov, v starem kraju pa tri brate in sestro.

— Gorica. — Aretirali so 22-letnega Antona Komavlija iz Šmartna v Brdih, ker je odšel v Nemčijo brez potnega lista.

— Gorica. — Dne 23. maja je umrla 17-letna Milica Komel, hčerka skladatelja in profesorja glasbe Emila Komela. Sožalje!

— Milwaukee (Wisconsin, USA). — Dne 11. aprila je umrl po daljši bolezni Jožef Hrovatin, mož tajnice društva »Soča« št. 15 JPZS Vincence Hrovatinove. Star je bil 61 let, po rodu s Krasa. Poleg žene zapušča tri sinove in ostale sorodnike.

— Sv. Lucija. — Do smrti je povozil osebni avtomobil, katerega je vodil sofer Cijan Josip, 24-letnega kolesarja Josipa Podorka iz Volč. Čeprav so nesrečnega takoj odpelali k zdravniku je zaradi težkih poškodb kmalu nato umrl.

— Rojaki iz Cerkna se opozorjajo, da bo tudi letošnji sestanek na binkoštno nedeljo 28. t. m. popoldne v gostilni pri Urbančku na Stožicah pri Ljubljani. Ta sestanek bo združen s občinim zborom Društva »Porezen«, in s proslavo sedemdesetletnice ustanovitve Narodne čitalnice v Cerknem. Pridite vsi, prijatelji in znanci dobro došli!

— Thomas (West Virginia, USA). — Dne 30. aprila je po kratki bolezni umrl Louis Pregel, star 56 let, rojen v Malem polju v Vipavski dolini. V Ameriki zapušča sina in hčer ter sestro.

— Trst. — Prihodnje dni bodo imeli v mestu velike vaje za obrambo proti letalom. Vse luči bodo morale biti zastrte. Predpisi, ki so jih izdale oblasti, so zelo strogi in prestopki se bodo hudo kaznovali.

— Trst. — Ko so podirali neke hiše v starem mestu, so našli človeške okostnjake in mnogo starega orožja.

— Trst. — Karabinerji so aretirali Gvida Gregorina, ker je kradel kolesa.

— Trst. — Umrli so: Mlekuž Josip 57 let, Pertot Ivan 73, Kosmač Marija 76, Škerl Ivan 67.

Trst, maja 1939. — Glavna komisija za bilanco je odobrila v korporativni poslanski zbornici dekret subvencije paroplovni družbi »Istria-Trieste«. Na podlagi pregleda stroškov je družba dobila 3.200.000 lir. Družba pa bo morala zgraditi oz. kupiti šest ali sedem ladij. Stroški družbe znašajo 6.344.000 lir medtem, ko so dohodki znašali 3.631.202, a deficit 3.631.202.

— Trst. — Zgubila se je služkinja Marija Carli vd. Hrovatin in prav tako Peter Žerjav. Sorodniki obeh so zadevo prijavili oblastem, ki ju iščejo.

— Trst. — Pod tramvaj je prišel Dejan Angel, star 80 let. Dobil je zelo težke poškodbe na glavi. Njegovo stanje je brezupno.

BRAT IN SESTRA STA SE ZADUŠILA

Trst, maja 1939. — Težka nesreča se je zgodila preteklega tedna v Plavijah nad Miljami. Ko se je družina Ivana Čoka spravljala spat, je 25-letna hči Lidija ponesla s seboj v sobo malo žerjavice, da bi se malo ogrela, ker je bilo ozračje zaradi neprestanega dežja zelo hladno. V zaprti sobi se je tako nabralo mnogo strupenega ogljikovega dvokisa. V isti sobi je spal tudi mlajši brat Zorko. Ko je jutraj oče hotel zbuditi oba, se mu na njegove klice nihče ni oglašil. Vznemirjen, da ni kaka nesreča po sredi, je podrl vrata in zaprepasčen obstrel, koje opazil, da je soba polna strupenega plina. Na postelji je ležal brez znakov življenja Zorko, a Lidija je še teško dihala. Poklicali so zdravnika, ki je rešil Lidijo, mlajši brat pa je bil že mrtev. Tako Lidija kakor Zorko sta bila oba duševno bolna in že večkrat v umobolnici. Lidijo so prepeljali v bolnišnico in jo bodo po ozdravljenju postavili pred sodišče zaradi sokrivde umora.

Štorica od dva bukalića

Dragi kumpare!

Nisan ti nikad poveda onu štoriju od »Dva bukalića«. Bilo je to kad sagn hodi va pučko školo. Od mojega sela do grada Zmija ima ti, kumpare, jušto tri kilometra. Si mi ča smo zajno hodili jako rada smo se babuljali (hitali kamenje-babulje), ma oni ki bi razbili bukalić na telegrafštangi bi je pravi muškardin. Malo po malo si bukalići od našega sela pa dalje do grada su bili razbiti. Ako neki bukalić nismo bili kapaci razbiti hitanjem babulja, naša bi se frkala-sit da se usulja na vrh i fini to pa magari zusta i bez brageši.

Finalmente je to prišlo i do jandarme-rije. Si otroci iz sela, pa i ja s njimi, so bili pozvati va Pazin na sud. Moj pokojni otac, Bog mu se smiluj, se bi tako razjadi na me i starijeg brata da nas je posla same da gremo va Pazin na nogi, a on je ša sa feralom. Do tega vremena nikud nisan bi va Pazine, ali smo s bratom zajno liepo hodili cestom, sve pored telegrafštangi, i prišli jušto vrijeme na sud. Otac je uze vokata, ki nas je brani ne more bit bolje. Reka je da to nismo mi bili kapaci storit, aš da smo mali otroci nego da so šikuro to storili oni huncuti hlapići puli otac ča nimaju drugoga posla. I liepo bi se forši bilo sve finilo da ni sudac se obrnu meni s pitanjem »Ti mali, koliko si ih ti razbi?« A ja da se pokažem muškardin, još onako jadan ča san mora na nogi hodit celihi 17 kilometri, kurajno san odgovori: »Dva, gospodin sudac.«

Moj otac samo je reka »Fiol d on kans, tako je vajk beštinja kada je bi jadan, ma ni mu zustalo drugo nego da plati. Ča je još huje, ni drugi otroci niso teli da budu manji muškardini od mane i saki je reka da je razbi bukalić i već od mane, pa so i njihove čaće morale plaćat multu. Poradi tega doma se nismo vratili na nogi samo ja i brat nego i ostali, aš multa ni bila tako mala.

Vidiš, moj kumpare, ovi kuraj mi je pu-no put va živote dava snage, magari i plaća multu. Ono naše — a ča paraš da si ti ča de piu — tako Zmijci govore, velja nekoč pu-no više nego beći, samo ku ti ne razbijo glavo kako i mane. Moreš mi verovat ali ne, ja se pu-no tega ne bih bi ufa storit da ni sam vajk na to misli, ma do sada nisan ni-kemu poveda nego tebe, a ti povej kemu češ da bi i drugi znali. Još stari puli nas go-vore mlajima — Ni tovar oni ki padne nego oni ki ni kapac da se digne — a mane se para da ih je malo ki niso padali, ma se si niso digli i stali na svoje noge.

Liepi moj kumpare, drugi put ču ti forši povedat štorijicu o Čiču i barki, ma sada me je sram, aš biš mi se ruža kako znan da češ se rugat i mojoj zaboravnosti liepog Zmijnskoj dialektu. Na ono ča si mi pisa-ču se vrnut ki drugi put, da bih ti zajno iavi ča je ispod Srgja novega.

Od svih nas pozdravlje, voli te

Kum Martin

Iz demografskog biljtena

»San Marco« (Zadar) donosi ovaj popis rođenih u Zadru između 6 i 10 o. mj.

Kozul Danica di Slavko,

Miletic Simeone di Nicolo,

Vanni Enzo di Cedomil Antonio,

Mandic Antonio di Biagio,

Livich Umberto di Umberto.

MATE BALOTA:

KAKO JE TO ZAPRAVO BILO U PULI GOD. 1918

(Nastavak II.)

14. XII. 1917. U našoj Puli imadu Nijemci dvije srednje škole, gimnaziju i veliku realku. Talijani svoju realku, a samo mi ni jedne pučke, a kamo li srednje škole. Talijanska manjina imala je prije rata pet srednjih škola u Istri, mi, kao pretežni dio pučanstva imali smo samo dvije, a neznatna ša-čica Nijemaca u Puli također dvije srednje škole. Tih par brojeva najboljom su svjedodžbom one jednakopravnosti, koja kod nas vlada, i s kojom se naši ministri toliko nabacuju. Svakog nam puta kao najivnog dječji obećavaju zlatna brda, a nikad nam ništa ne da-du... Jedna jedina srednja škola, koja bi bila u Puli u našem duhu i našem jeziku, stvorila bi čudesa... Kad smo počeli sakupljati pare i krune za narodne škole, mnogo je nevjernih Toma zavrtjelo glavom i pomislilo: uspjeh će biti neznatan. Danas svaki taj nevjerni Toma, umjesto da zabode prst u ranu, neka bacj pogled na svote, što su po-žrtvovni mornari i vojnici sakupili — i osvjeđočit će se... Srednju ćemo školu mi u Puli prije ili kasnije dobiti, a na nama je da je dobimo što prije. Dobiti, oteti ili narinuti!

1. I. 1918. Počima narod da shvaća, što je zapravo dobro, a što je zlo, što njemu koristi, a što mu je na štetu. Počima svaki da shvaća, što je zapravo njegov cilj, cilj kao čovjeka pojedinca, radnika, seljaka, trgovca i inog inteli-genta. Narod, puk, koji sačinjavaju svi ti pojedinci, to je vrela narodne snage, to je moć, uspavana sila koja se budi. A tu uspavanu silu treba njego-vati, neka se uistinu probudi mlada, ja-ka i svježa, neka proguta ono što nje-zinom bujnom razvitku stoji na putu.

GLAS S DRUGE STRANE

SVIJETLA I SJENE PAZINSKE GIMNAZIJE

Već nekoliko puta, na inicijativu profesora Nikole Žica, opširnije se u »Istri« govori o Pazinskoj gimnaziji u povodu njezine četrdesetgodišnjice. U broju od 21. aprila objavljen je veliki izvještaj sa pre-davanja gospodina Žica o toj gimnaziji. Gospodin Žic je pozvao abiturijente te gimnazije, da mu se jave i neki su se odazvali. On je, u zadnjem broju »Istres«, objavio iz tih odgovora pojedine izvode i davao svoje ocjene o tim abiturijentima. Čijela ova akcija može biti korisna. Na svaki način, ona se kreće, do sada u jedno-stranom pravcu i onako, kako je vođena, ona mora da dovede do konflikta dvaju gledišta: onih koji gledaju i vide samo svijetlo Pazinske gimnazije i onih koji su vidjeli i osjetili mrak i sjene njezinoga sistema.

Iz svega onoga, što je do sada iznijeto u tisku o Pazinskoj gimnaziji, ona se javlja kao davna idila naših mladih dana. Požrtvovni profesori daju nama djacima primjer života i pružaju nam nova znanja, mi sve to primamo sa poslušnošću dobre djece. Nad svima nama, nad našim radom i nad našom sudbinom, lebdi veliki lik do-brote. Ijepote i plemenitosti, gospodina Ivana Kosa, ravnatelja, pukovnika u austrij-skoj uniformi, koji je »mladeži bio i otac i majka i od zore do mraka brinuo se sa-mo za povjerenje mu djake«, koji se u su-kobu između Austrije i hrvatskog naroda »priklonio narodu« (»Istra« 21. IV. 1939.) i koji je »ostavio najliepše uspomene i kod diaka i kod profesora.«

Zapravo bi cijelu tu idilu trebalo knji-ževno obraditi, da bi se vidjelo ono, što se čini da je bilo i ono što je bilo i kakav je zapravo bio život djaka u toj pazinskoj gimnaziji, kako smo mi kroza nju prolazili, čime smo se zanosili, u što smo vjerovali, zašto smo se borili, kako su nas prelamali i savijali, mrcvarili i ubijali, terorizirali, ucienjivali, prgonili i protjerivali.

Trebali bi da se jave svi oni, koji su u toj gimnaziji išli ispred nas i pokazivali nam šire horizonte i strnije puteve: profesori, koji su još živi, i djaci. Da pro-govore Miko Iveša i Angelo Crkvenik i Ivan Landavac i Žerjav, ako je još negdje na svijetu, jer najbolji: Žmak i Ukota i mladij Macan ne mogu više da govore. Treba da se javi Grbin, koji se morao fizički oduprijeti teroru profesorskom, a i Božo Semelić, koji živi u Zagrebu, mogao bi da nam najpoučnije ispričati zašto je prošao kroz tolike austrijske zatvore.

Trebali bi da se jave organizatori, funk-cioneri i predavači tajnoga djakčoga dru-štva »Učka« (i Otmar Pavlinić je bio jedan od tih tajnika), pa vođe naprednog dja-čkog društva i urednici djačkog lista »Na-prijed« i na kraju nisu sasvim bez značaja za prosudjivanje psihologije djaka i njiho-vih akcija ni ona dva tajna društva, sa istoimenim tajnim listovima, koja sam ja organizirao i vodio 1913—1914: »Nova Nada« i »Sloga za Slobodu«. Htjeti pisati historiju gimnazije na osnovu gimnazijskih godišnjih izvještaja, to je pisati historiju jednoga rata na osnovu rangliste oficira,

hrvoie Flego je javio, da su 1918. samo dvojica iz našeg razreda maturirala, on i pokojni Rapotec. Dobro, to je bilo ratno stanje. Ali nas je bilo u prvom razredu, ako se dobro sjećam (jer nisam sačuvao ni jedan izvještaj gimnazije) 62. Što je bilo sa ostalima? Kakve su bile njihove sud-bine. I zar možda ne bi bilo isto tako po-uzdano svjedočanstvo, možda i bolje svje-dočanstvo onih koji tu gimnaziju nisu mo-gli svršiti? Jer oni koji nisu mogli da iz-drže do kraja u Pazinskoj gimnaziji mogu biti bar isto tako ponosni na to, koliko i oni, koji su tu gimnaziju svršili.

Nekoliko slika iz našeg života u Pazinu moglo bi da pruži siguran potstrek za ori-entaciju naših djaka tada, svakome ko hoće da piše o pazinskoj gimnaziji. Poli-tički štrajk djaka od IV—VIII razreda 1913. je bio znak takve orijentacije i sastanci štrajkaša u šumi na cesti prema Lindaru pružaju sliku, kako su svi samostalni po-kreti djaka morali da budu organizirani izvan grada. Kad smo htjeli da proslavimo 30. travnja, morali smo se skupiti na Mečarima, a kad smo u četveroređu mar-širali dolje, onda nas je lično nasred ceste zadržala bačvasta figura staroga Kosa, u želji, da pohvata kolovodje svakog samo-stalnog pokreta.

A ono demonstrativno pjevanje djaka u gradskom parku, pred kućom načelnika Kurelića 28. VI. 1914. u večer, poslije ubi-stva Franje Ferdinanda, je bio također dokaz političke orijentacije pazinskih dja-ka. Ne znam koliko je to bilo istina ili ne, ali među djacima se tih dana širila vijest, da je gazdarica Stipe Legovića bila usvojila Stipino tumačenje, da je ubijeni bio huncut, i da je pravo, da mu se je tako dogodilo, i da je gazdarica poslije toga sa tim gledištem izlazila pred susjedice. Na svaki način bio je tada prilican broj djaka, koji smo se oduševljavali barutom.

Gospodin Nikola Žic iznio je prve svoje tvrdnje o pazinskoj gimnaziji na osnovu tiskanoga materijala. Stoga uzimam sebi slobodu, da ga upozorim na moj uvo-dni članak »Naše stvari«, objavljen 30. tra-vnja 1918. u »Hrvatskom Listu«. U povodu konkretne tragedije jednog bivšeg abiturij-enta pazinske gimnazije, pisao sam tada: »Škola, gdje se ovaj mladi nesretnik uzga-jao, nije imala za njega srca, nije našla ni jedne zgodne riječi, ni jednog dobrog savjeta, niti primjera. Škola, ili bolje rečeno

sistem školski mu je već u njegovoj dvanaestoj godini počeo prijetiti, vojničko-detektivskim ga je sredstvima proganjao, podjarivao njegovu buntov-nu čud, uspaljivao njegove strasti, i on je pred sistemom bježao, ali mu je na uzvrat prkosio, u prkos pio, kartao se, hencario i smijao se lakoumno i ve-selo njihovim nedovoljnim i smiješnim uzgojnim mjerama. Ako je htio da svrši školu, morao je od prvog do posljednjeg razreda varati sistem, mo-rao je lagati.

a kad je to u najmlađim godinama naučio, ostalo mu je to prirodjeno i u daljnim go-

dinama. Jer, ostavivši školske klupe, znao je o životu toliko, koliko ga je upoznao u školi, i gledao je na život onako, kako je gledao u školskim klupama. Ne mogu tvr-diti, da nije iz one škole izašlo i valjanib ljudi. Ali za to mogu smjelo ustvrditi,

da ih valjanima nije učinio očaj apso-lutistički sistem, nego onako urodjena plemenitost i dobre energije, što su ležale u njima.

Sistem nije ni iz stotine loših učinio jed-nog dobrog, ali je zato iz deset dobrih učinio pet loših.«

U članku od 27. lipnja 1918. »Našoj omladini« vratio sam se na isto pitanje i iznio sam, za Pazinsku gimnaziju ove tvr-dnje: »A kad se njemačka gimnazija u Pa-zinu promijenila u hrvatsku, ostao je na njoj još uvijek onaj mlitavo-narodan, slu-žben. i gotovo tuđinski i nenarodan duh, ostao je stari, nemoderni sistem policaj-skog nadzora, kojim se ubijalo i tijelo i duh mnogih naših generacija. To je djelo-mično uzrok, što su svi oni dobri poje-dinci, što su na školu došli, bili sistematski tako duševno potlačeni i uništeni, da ih je nekamo nestalo, kao da ih je iza dovrše-nih nauka zemlja proždrla, a da nitko nije za njih više čuo, nikome nisu dobra učini-li, a najmanje koristi onome, koji ih je najviše trebao, — narodu.«

U istome broju, u podlistku »Nakon četi-ri godine« pisao sam na adresu omladine i Ivana Kosa i ovo: »Pa kad trijezno pro-sudimo, u kakvom se žalosnom stanju na-laze naši omladinski redovi, kako lutamo kroz svoje nauke bez ikakvih nacrtu, bez ikakvih ciljeva, nehajno i sa nerazumije-vanjem svoje zadaće, kako smo igračka u rukama lošera sustava, i kako izlazimo iz škole kržljivi i na duši i na tijelu sa mutnim viđikom u budućnosti, moramo zaključiti, da nije samo krivnja škole i učitelja nego i naša, jer nismo htjeli da pora-dimo, da nam se naše umne sile razvijaju i preko onoga, što propisuje današnja škola i što određuje u Pazinu školski bog i tiranski samovladar, vjeran i ropski sluga sv. Birokrate, — ime nije potrebno, pozna ga skoro svaki ondje, a proklinju mnogi, jer sva njegova dobra djela, o ko-ijima imade običaj govoriti, nestaju pred faktom, da nam je u Istri tolike generacije, što iskvario, što uništio.«

Napisao sam ove opaske, da upozorim Nikolu Žica i one koji mu budu pomagali pri izdavanju knjige o Pazinskoj gimnaziji i na drugu stranu pitanja.

A stignem li, i ja ču sa svoje strane opisati tu gimnaziju onako, kako sam je, kao seljačko dijete i jedan od najsiromaš-nijih niezinih djaka, a po školskim svje-dodžbama te gimnazije svakako ne jedan od najgorih, u mladosti proživio.

Ali već sada mogu da kažem: ako sam ma što u životu učinio, sa čime mi je savjest bila zadovoljna, bilo je to uradjeno na liniji otpora i sukoba sa sistemom, koji je u toj školi primjenjivan.

MATE BALOTA.

stvu, Trumbićem. Iz svega se toga da-kle vidi da je jugoslavensko pitanje od najveće važnosti i za sadašnju srpsku vladu, koja se požurila, da sklopi s ju-goslavenskim emigrantima ugovor, da ima tako na mirovnim pregovorima bar nekačav dokumenat u svojim ru-kama, s kojim može onda zahtijevati ispunjenje svojih nastojanja.

7. I. 1918. Ovime upozoravamo našu uzornu momčad naše ratne mornarice da je na brodovima zabranjeno sakup-ljanje (novaca) za budi koju narodnu stvar, pa tako isto i za naše toli po-trebne škole u Puli.

9. I. 1918. Ukupno je sakupljeno za hrvatsku srednju školu u Puli 38.916,27 Kruna. Najviše od toga na brodovima ratne mornarice.

13. I. 1918. Va Bregah je glad. Va Hrvatsken, pravijo da je žita nezreče-nog. A ne bi mi, ki smo braća i ki smo svi deca jugoslavinskoga roda mogli dobit ča? Mesto da daju hranu tujin huncutom, ne bi bilo bolje da pomoru' bratu?

15. I. 1918. Iznemogli izubijani i po-lumrtvi vraćaju se naši patnički bje-gunci. Tri su skoro godine bili daleko od rođenog skraga, gladovali, trpjeli i umirali. Najveće su svoje blago, neja-ku djecu, svoju ostavili u tuđini, lede-nim krajevima, a sada se zdvojni vra-ćaju u praznu kuću gdje ih čekaju čet-iri gola zida. Ali nije bilo dosta, da su ih po barakama mrcvarili, gonili ih i puštali gladne neka umiru, i tu evo pred rođenom kućom dočekuju ih kao stoku, koja se može po miloj volji tje-rati kamo ti drago... Mjesto da im se na dohvatu rođene grude olakša, tu im se najveće poteškoće prave, obično moraju 24 a i 48 sati u čekaoni III. raz-reda po danu i noći na podu ležati, dok se udostoji općina Vodnjan da im do-znači potrebita kola.

24. I. 1918. Radništvo se nije još la-tilo, posla. Jučer prije podne u velikoj

su povorci, koja je prolazila gradom, radnici i radnice manifestirali svoju želju za skorašnjim mirom. Manifesta-cija je prošla bez upadice... Popodne se obdržavala skupština radništva na trgu iza gradske tržnice, na kojoj je sudjelovalo nekoliko tisuća osoba. Vod-stvo je nagovaralo radništvo, neka se već današnjim danom laći posla i odu-stane od manifestacija.

25. I. 1918. Pokret koji se pojavio u našem gradu, kao što u čitavoj Austri-ji, izraz je nezadovoljstva nad općim, uslijed rata nastalin prilikama u drž-žavi. Nema sumnje, da je široka masa, masa radništva i seljaka morala da nosi u tom ratu najgore terete. Jedan radnik označuje ovo psihološko stanje radnoga naroda veoma dobro riječima:

Dali smo vama sve što smo imali, meso i krv, sinove i očeve, žene i djecu i sav naš imetak, što tražite još od nas? Ho-ćete li još »kost i kožu« naših boraca, onih koji su sve dali, a ostali bez lčega, da sebe prehrane? — Evakuacija je pu-čanstva poremetila našem radnom na-rodu sav život, sav opstanak. Moralna potištenost čovjeka, koji je odijeljen od svojih ljudi, pojačana uslijed opće ne-stašice, koja se danas više ne taji, niti se tajiti kuša, zapuštenost radništva, koje nije nigdje imalo zagovornika i branitelja, već bilo prepušteno samo sebi, a napokon sveopća težnja za op-ćim i pravednim mirom, koja je zahva-tila mase radničkog naroda u ostaloj državi, sve je to doprinijelo tome, da su srca prekipjela. Zastupnici radniš-tva su iznijeli dosta radničkih želja, ali glavna je želja radnoga naroda, kako nam piše jedan radnik, mir. Narod ho-će mir. A kad hoće mir, onda treba da razumiju taj glas oni, kojima je namijenjen. Danas »znamo svi da nam jedino mir može donijeti oslobo-djenje od sviju patnja i nedaća, a rad-ništvo znade, da ga u tome nastojanju prate simpatije čitavog svijeta.

(Nastavit će se)

VIJESTI IZ ORGANIZACIJA

Idejni tečaj u Zagrebu na Duhove

Zagreb, maja 1939. — Zagrebačko društvo »Istra« u zajednici sa Propagandnim otkom Saveza u Zagrebu priredjuje 28 i 29. ov. mj. — na Duhove i Duhovski ponedjeljak — idejni tečaj. Tečaj će trajati 28 od 9 do 13 sati, a slijedeći dan isto toliko. Naveče prvoga dana priredjuje Omladinska sekcija Istarsko kulturno veće.

Na tom tečaju će se prodiskutirati sva važnija pitanja koja se odnose na nas. Tri glavne teme obradit će se prvoga dana, i to: Narodne manjine, Emigracija i Naše pitanje kao nacionalni problem. Drugoga dana će biti više kraćih tema, kao na pr.: Inteligencija u emigraciji, Problem naše intelektualne omladine, Problem radništva u emigraciji, Problem naše omladine uopće, Socijalni problem, Radništvo i seljaštvo u Julijskoj Krajini itd.

Predavanja će biti kratka, najduže oko 45 minuta, a o svakoj temi povest će se diskusija i nastojat će se naći zajedničke poglede. Te zajedničke poglede će se formulirati i štampati u posebnoj brošuri. Postoji nada da će se na tom tečaju izraditi glavne osnovice pogleda na sva važnija pitanja koja nas zanimaju.

Popusti na željeznici prigodom duhovskih blagdana

Željeznička direkcija u Zagrebu javlja: 1. Putnici, koji žele putovati do mjesta udaljenih od 11 do 250 km od polazne stanice, moraju kupiti nedjeljne (weekend) povratne karte.

2. Putnici, koji žele putovati do mjesta udaljenih preko 250 km od polazne stanice, moraju kupiti normalne (cijele) vozne karte.

Vozne karte pod 1. i 2. vrijedit će za besplatan povratak uz uvjet, da putnik neposredno prije povratka dađe žigosati voznu kartu na putničkoj blagajni (uputne stanice).

Putovanje u odlasku može se početi u petak 26. svibnja o. g. u 0.00 sati, a mora se završiti najkasnije u utorak 30. svibnja o. g. u 24 sata.

Putovanje na povratku može se početi u nedjelju 28. svibnja o. g., a mora se završiti najkasnije u srijedu 31. svibnja o. g. u 24 sata.

Prema tome za korišćenje ovog popusta nisu potrebne nikakve potvrde nego samo vozna karta, koja se mora na povratku potvrditi od povratne postaje.

ISTARSKO KULTURNO VEĆE U ZAGREBU

priredjuje Omladinska sekcija »Istre« u nedjelju 29. o. mj. u 5 sati poslije podne

u dvorani Radničke čitaone, Medulićeva ul. 30 (dvorišna zgrada). Omladinska sekcija iz Karlovca sudjeluje kao gost. — Zanimiv program. — Nastupaju i djeca. Ulaz potpuno slobodan za svakoga.

Izvanredna skupština društva »Istra« u Zagrebu

Upravni odbor društva »Istra« u Zagrebu sazivlje izvanrednu skupštinu za 4. juna ove godine u 9 sati ujutro u Matici hrvatskih obrtnika, Ilica 49, sa slijedećim dnevnim redom:

1. Pozdrav pretsjednika.
2. Izmjena pravila.
3. Odborenje zajma za gradnju doma.
4. Određivanje visine članarine.

Ako u određeno vrijeme ne bude prisutan kvalificiran broj članova, skupština će se održati osam dana kasnije na istom mjestu i s istim dnevnim redom bez obzira na broj članstva. Odbor.

MEĐU NAŠIMA U MARIBORU

Zgode i nezgode jednoga delegata

Zagreb, maja 1939. Odrede te tako za delegata. I dadu ti »prokuru« i blagoslov, s obavezom da pri povratku referiraš što si vidio, čuo, doživio, i eventualno rekao. I ti se spremiš, kupiš kartu s doplatom od 2 dinara za osiguranje (a niko te ne pita hoćeš li da te neko maglovito Evropsko društvo osigura) i ideš — s preporukama ženitima — na vlak.

Funkcija delegata počinje.

Tako je počela i moja delegatska funkcija za proslavu 20. godišnjice »Jadrana« u Mariboru sa specijalnom instrukcijom: pozdraviti na svečanoj skupštini »Jadranaše« u ime našega društva.

Ali — upravni odbor snuje, a što će se iz toga snovanja izleći, to je već druga pjesma.

Idimo redom:

U vlaku zamišljaš kako će te primiti, što ćeš reći na svečanoj skupštini, koliko ćeš moći potrošiti za »nepredviđene« slučajeve itd., ali muke počinju. Dok si se ti zadubao u misli, neke Nijemice mažu dva prsta debele slojeve maslaca na kruh i jedu. Jedu li jedu, Bože moj! Imaš osjećaj da će im maslac procuriti na sve naravne i nenaravne otvore, ali one sve brže i brže mažu. Što bliže Mariboru, slojevi maslaca sve deblji i deblji — i ti jedva odahneš od »buterske« turistike kada napokon začuješ vikanje konduktera: »Maribor, Maribor!»

IZLOŽBA AUG. ČERNIGOJA

U ZAJEDNICI S KIPAROM UGOM CAROM

August Černigoj i Ugo Carà

U Zagrebu je 20. o. mj. otvorena u salonu Ulrich izložba slika Augusta Černigoja. Zajedno s Černigojem, izložio je svoje skulpture i Ugo Carà, rodnom iz Milja kod Trsta.

August Černigoj rođen je u Trstu 1898, dok je Carà mladji deset godina. 1924 diplomirao je Černigoj za profesora crtanja u Bologni, a zatim je otišao na

August Černigoj: »Trst«

daljnje studije u München. Iz Münchena je otišao u Weimar, gdje je postojala najekstremnija akademija poslijeratne Njemačke. Godine 1926 došao je Černigoj iz Njemačke i nastanio se u Ljubljani, gdje je nastupio službu asistenta na tehničkoj srednjoj školi. Iz Ljubljane se je vratio u Trst, gdje je neko vrijeme radio kao jednostavni radnik u brodogradilištu. Počeo se baviti dekorativnim radovima i doskora postaje renomirani dekorater velikih prekoceanskih ladja, koje su se u Trstu gradile. U Trstu je stalno ostao.

Dekorativne radove izvršio je na prekoceanskim brodovima: Saturnia, Conte di Savoia, Vulcania, Neptunia, Oceania, Victoria itd. Izradio je crkvene dekoracije u Sv. Ivanu u Devinu kod Trsta, te u Trebču kod Trsta, a također i u Osoru i Lošnju. Izradio je mnogo dekoracija na javnim zgradama, te na raznim palačama i vilama u Trstu i Ljubljani.

Do sada je izlagao na svim sindikalnim izložbama u Julijskoj Krajini od godine 1928 dalje, na intersindikalnoj izložbi u Napulju 1937, u dekorativnom otkjenu u Veneciji, pa u Monzi 1929, kasnije u Milanu na Triennale.

Oba umjetnika došla su u Zagreb iz Ljubljane i Maribora, gdje je njihova izložba postigla zamjeran uspjeh, a i u Zagrebu je već prvog dana izazvala veliku pažnju.

NOVE KNJIGE I REVIIJE

SPOMENICA DRUŠTVA »JADRAN«

Društvo »Jadran« u Mariboru izdalo je za svoju 20-godišnjicu ukusnu spomenicu na 24 stranice kvart formata. Iza uvodne riječi, počinje spomenica sa pjesmom Radivoja Rehara »Že dvajset let...«, zatim je pregled »Jadrana« rada kroz 20 godina. Iza toga se redaju članci općeg emigrantskog značaja. Prof. Lojze Bizjak dao je članak »Omladina«, Josip Cijan »Preporod Jadrana«, dr. Lavo Čermelj »O

pravni zaštiti naše manjšine u Italiji«, dr. Ivan Marija Čok »Mislil ob dvajsetletnici Jadrana«, dr. Anton Dolar »Naš Primorci u Mariboru«, Rudolf Golouh »Socijalno delo emigracije«, A. Pinterjeva »Naloga današnje žene u emigraciji« i dr. Vinko Rapotec »Stara domovina nam nalaga dolžnost«.

Uz ostali uspjeh treba »Jadranu« čestitati i na toj uspjeloj spomenici.

*

IZBOR savremenih članaka, br. 5, Borovo, urednik Jova Kuzmanović.

POZIV CERKLJANOM

Rojaki iz Cerkna se opozarjajo, da se tudi letošnji sestanek vrši na binškočno nedeljo dne 28. maja popoldne v gostilni pri »Urbančku« na Stožicah pri Ljubljani.

Ta sestanek bo združen z obćnim zborom društva »Porezen« in s proslavo sedemdesetletnice ustanovitve »Narodne čitalnice« v Cerknem. Pridite vsi — prijatelji in znanci dobrodošli!

»ISTRA—TRST—GORICA« U BEOGRADU

Beograd, 23. maja. — U nedjelju, 21. maja 1939, matično društvo »Istra—Trst—Gorica« u Beogradu priredilo je širi društveni sastanak na kome je g. ing. Ante Lorenčin održao vrlo uplelo predavanje o današnjoj svjetskoj krizi. Predavač je u svome govoru s nekoliko konkretnih činjenica ukazao na uzroke današnje krize i prikazao u kako se teškom položaju nalazi čovječanstvo danas.

U diskusiji koja se poslije predavanja razvila, razmotreno je nekoliko aktualnih pitanja, a naročito se zadržalo na problemu emigracije u današnjim mutnim vremenima.

Lijepi broj prisutnih i pokazano interesovanje ukazuju potrebu za što češćim predavanjima ovakve vrste, pa mislimo da neće matični odbor stati na ovom uspjelom početku, već da će priredjivati što češće ovakve sastanke.

Ugodnosti za inozemce pri obisku ljubljanskega velesjema

Kot vsako leto so določene za obiskovalce ljubljanskega velesjema posebne ugodnosti, istotako pa tudi za inozemne obiskovalce. Na podlagi velesjemске legitimacije dobe inozemni obiskovalci jugoslovanski vizum brezplačno pri vseh jugoslovanskih konzulatih. Na jugoslovanskih železnicah imajo obiskovalci iz inozemstva velesjemsko legitimacijo brezplačen povratek, ko dobe potrdilo o obisku velesjema, zato voznega listka ob prihodu u Ljubljano ne smejo oddati vratarju. Te ugodnosti veljajo za potovanje u Ljubljano od 31. maja do 12. juna, za odhod pa od 3. do 17. juna. Tuje države su dovolile za obiskovalce velesjema posebne popuste na železnicah, med drugim Italija 30%, Nemčija pa 25%. Emigranti obavestite svoje in znance u Julijskoj Krajini o teh ugodnostih. Legitimacije se dobe u Trstu pri:

Jugoslovanskom konzulatu Kraljevine Jugoslavije in pri velesjemskemu zastopniku: Giuseppe Ciccovini, Trieste, Via Gatterl 23, I. — V Gorici pa pri velesjemskemu zastopniku R. Appiani, Ufficio dei viaggi, Corso Vittorio Emanuele III, No 18.

IDRIJSKI KROŽEK U LJUBLJANI

V četrek, dne 1. juna bo ob 20 uri drugi sastanek u salonu gostilne pri Kajfežu u Florijanski ulici. Na dnevnem redu je predavanje tov. Ladeta Božiča: Idrija, žarišće botanične vede. Po predavanju razgovor o letošnjoj prireditvi na »Zemlji« in o drugih zadevah.

V nedeljo 4. juna pa bo izlet na Vrhniko. Vabljeni vsi rojaki in prijatelji.

ISTARSKI AKADEMSKI KLUB

Naknadno javljamo kao ispravak da je prof. Matko Rojnić pripomogao istarske akademičare sa iznosom od 100 (sto) dinara, a ne s 50 dinara, kao što je to bilo javljeno u prošlom broju.

IZ OMLADINSKE SEKCIJE DRUŠTVA »ISTRA« ZAGREB

Omladinska sekcija neće održati u sobotu 27. V usmene novine radi pjevačkog pokusa za Kulturno veče. Umoljavaju se svi pjevači i pjevačice da nezostavno prisustvuju te večeri pred nastupnom pjevačkom pokusu. — Odbor

drugi, a među njima, dakako i ja. Kao jedini hrvatski delegat na toj proslavi. I, izazvan nukanjem prijaznih susjeda za stolom, ispucav sam cijeli spremilni govor za sutradan, a povrh toga sam nadođao i mnogo toga što se sutradan na glavnoj skupštini ne bi moglo reći. Kao da sam predosjećao što će se zbiti.

Jer »družabni večer« ima nešto slična s ratom. U rat znamo kako ulazimo, ali ne znamo kako z njega izlazimo. Tako i tu — znamo kako, gdje kada, čime i s kime započnemo, ali ne znamo ni kako, ni gdje, ni kada, završavamo »družabni večer«.

Da sam to znao prije, ne bi mi se bilo dogodilo da — prespavam svečanu glavnu skupštinu.

Prijatelji u Mariboru neka mi oproste, nisam kriv. Krivi su oni što su bili tako srdačni i ljubazni. I krivi je ta odlična ustanova »družabnih večeri«. I povrh toga moj sat. I povrh toga portir koji me nije probudio. A maličak krivnje ima i »štajerrac«.

Samo — kako ću s odborom. Njima moram referirati. Ali će valjda i oni oprostiti, kada ih izvjestim da sam »specijalnu instrukciju« završio. I još bolje nego mi je bilo naredjeno. Jer sam govorio dva puta i svaki put više nego što je bilo predviđeno.

Ali, za delegata me više neće slati nikamo. To sam siguran.

Šta možemo. Nije svako rođen da bude delegat. (p.)